

Xotin-qizlar bandligi va ularni ish bilan ta'minlash masalalari

Qurbonova Marg'uba Boltayevna

**Iqtisodiyot va pedagogika universiteti nodavlat ta'lim muassasi katta
o'qituvchisi**

ANNOTATSIYA. Maqolada davlatimiz tomonidan shahar va qishloqlarda yashaydigan ayollarni iqtisodiy, ijtimoiy haq-huquqlarini himoya qilish, ularning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish masalalariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: aholi bandligi, noqishloq xo'jaligi, oilaviy biznes, qishloq turizmi, bandlik darajasi, iqtisodiy ko'rsatkich

ABSTRACT. The article discusses the issues of our state protecting the economic and social rights of women living in cities and villages, creating the necessary conditions for their comprehensive development.

Keywords: population employment, non-agricultural economy, family business, rural tourism, employment level, economic indicator.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются вопросы защиты нашим государством экономических и социальных прав женщин, проживающих в городах и сёлах, создания необходимых условий для их всестороннего развития.

Ключевые слова: занятость населения, несельскохозяйственная экономика, семейный бизнес, сельский туризм, уровень занятости, экономический показатель.

Kirish. Bugungi kun mamlakatimizda ayollarning millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy ahvoli

hamda turar joyidan qat'i nazar, barcha huquqlarini taminlash dolzarb masalalardandir. Davlatimiz tomonidan shahar va qishloqlarda yashaydigan ayollarni iqtisodiy, ijtimoiy haq-huquqlarini

himoya qilish, ularning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish masalasi davlat siyosatining ustuvor vazifasi sifatida belgilangan.

Tarixiy rivojlanish bosqichlariga nazar tashlaydigan bo'lsak, xalqimiz qadimdan ayollarni doimiy ravishda e'zozlaganliklarini ko'rish mumkin. Masalan, mil. avv. VI asrda To'maris jasoratiga, XIV asrda Saroymulkxonim adolatiga, XIX asrda yashab ijod qilgan Nodirabegim va Uvaysiy mahoratiga, XX asrda

o'zbekning suyukli shoirasi Zulfiyaxonim shijoati va salohiyatiga tan berib sharqona hurmat bilan ardoqlab kelishgan. Ushbu an'analarga sodiq qolgan holda, mustaqillikka erishganimizdan keyin ham bu masalada alohida e'tibor qaratilib kelinmoqda. Mamlakatlarning barqaror rivojlanishi bevosita mazkur hududda mavjud resurslar salohiyati hamda ulardan foydalanish darajasiga bog'liqdir. Bugungi kunda mamlakatimizning resurslar salohiyati tarkibi o'rganilganda turli hududlarda mehnat resurslari hamda ularning bandligini ta'minlash kabi masalalar dolzarbligi aytilmoqda. Rivojlangan mamlakatlar iqtisodi yoki davlat siyosatida ham markazga uzoq bo'lgan hududlar imkoniyatidan foydalanish kabi masalalarga muhim vazifa sifatida e'tibor berilishi ko'zga tashlanadi. Shu jumladan, mamlakatimizda ham bu kabi tarmoqlarga alohida e'tibor berilmoqda. Jumladan mamlakat qonunchiligida ham ba'zi tushunchalar kiritilgan. Buning ahamiyatli jihatida mamlakat mehnat resurslari tarkibida jinslar tarkibi bo'lib hisoblanadi. Umuman olganda, mamlakat aholisi mazkur segmentda fuqarolarining katta qismini yoshlar va xotin-qizlar tashkil etadi. Demak, yurtimizdagi ijtimoiy masalalarning aksariyati ular hayoti bilan chambarchas bog'liq. So'nggi yillarda

xotin-qizlarni ijtimoiy himoyalash, ularni kasb-hunarga o'qitib, bandligini ta'minlash masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarilib, bu borada mahalla darajasigacha yuritiladigan vertikal tizim yaratildi.

Foydalanilgan materiallar va usullar. Turkiston jadidlarining otasi Mahmudxo'ja Behbudiy va Buxoro jadidchilik harakatining asoschilaridan Sadriddin Ayniy qizlar tarbiyasi haqida gapirib, ularni ehtiyotlab voyaga yetkazish kerakligi, ilmi qilish zarurligini uqtirgan bo'lsalar [1], Abdurauf Fitrat farzandlarini yaxshi xulq egalari, ya'ni iymonli, fidokor, g'ayratli bo'lib ulg'ayishlari, islom taraqqiyotiga muvofiq bo'lishlari, din va dindoshlarini halokat va xarobalikdan qutqarishlari uchun xotin-qizlar – millat onalari tarbiya va ilm olishlari, axloq va bilimlarini kamolga yetkazishlari lozim, deb hisoblagan [2]. Abdulla Avloniy esa xotin-qizlar jamiyatning teng huquqli a'zosi ekanligini uqtirib, ularning ta'lim olishlari va jamiyatda o'zining munosib o'rmini topishlariga sharoit yaratib berish kerakligini ta'kidlagan [3]. Bundan tashqari, urbanizatsiya darajasiga ko'ra ham hududlarda istiqomat qiluvchi aholi miqdori ham turlichadir. Urbanizatsiya aholining ijtimoiy-kasbiy va demografik tuzilishida ijobiy o'zgarishlarga, uning turmush tarzi hamda madaniyati sifat jihatidan yangi darajaga ko'tarilishiga ko'maklashuvchi jamiyat va iqtisodiyotni rivojlantirishda shaharlarning rolini oshirish, shuningdek, shahar infratuzilmasini shakllantirish jarayoni hisoblanadi.

Mamlakat aholisining xotin-qizlar qatlamining ish bilan ta'minlanishi, nafaqat shahar nuqtayi nazaridan, balki qishloq hududlaridagi mavjud resurslar imkoniyatidan foydalanishning ahamiyatini ham oshiradi. Qolaversa, markazlarga masofa jihatdan uzoq bo'lgan hududlar imkoniyatini o'rganish va mamlakat iqtisodiyotiga ayrim xulosalar kiritish mumkin. Jamiyatda xotin-qizlar bandligini ta'minlashning iqtisodiy ahamiyati ham mavjud bo'lib ular quyidagilarda ko'rinadi. Jamiyatda xotin-qizlar bandligini ta'minlashning iqtisodiy ahamiyat Bugungi kunda xotin-qizlar bandligini ta'minlash, barcha sohalarda gender tengligiga erishish, mehnat bozorida kamsitishlarga barham berish, ish haqi tengligini ta'minlash butun dunyoda dolzarb muammolardan biri hisoblanadi.

Pandemiya ayollarning bandligiga juda salbiy ta'sir ko'rsatdi [4]. Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) ma'lumotlariga ko'ra, 2019-2020-yillarda ayollar bandligi 4,2 foizga qisqargan va jami 54 million ish o'rni yaratilgan. Bu 2020 yilda ishlaydigan ayollar soni 2019 yilga nisbatan 13 millionga kamayganini anglatadi. Xotin-qizlar bandligining tarmoq tuzilmasi ular asosan ish haqi past va ish vaqti qisqaradigan sohalarda ishlashi bilan tavsiflanadi. Bular ta'lim, sog'liqni saqlash va umuman ijtimoiy soha kabi tarmoqlardir. Erkaklar va ayollarning ish haqi o'rtasidagi farqning sababi shu bilan bog'liq [5]. Ayni ushbu ish o'rinlari bilan bog'liq omilning muqobil yechimlari sifatida qishloq turizmi va unda yaratiladigan xotin-qizlar uchun ish o'rinlarini ham alohida ta'kidlash mumkin.

Axborot muhitining globallasuvi, yuqori turmush darajasi andozalarining tez va keng tarqalishi ayollar hayotiy ehtiyojlari muttasil

ortib borayotgani holda ularni qondirish imkoniyatlarining cheklanganligi

va ular o'rtasidagi ishsizlik darajasining yuqoriligi sababli ayollarni munosib ish bilan ta'minlashga oid ijtimoiy-iqtisodiy va tashkiliy muammolar yanada o'tkir tus olmoqda [6]. Ayni paytda qishloq ayollarining mehnat motivatsiyasi juda kuchli bo'lib, ular maosh miqdori yuqori bo'lgan xizmat vazifalarini bajarish uchun qayta malaka oshirishga, kompyuterda ishlashni mukammal egallashga, chet tillarni o'rganishga shayligi bilan ajralib turadi.

Millatimiz tarixidan ma'lumki, o'zbek ayoli, o'zbek onalari nafaqat

o'z elimiz, balki dunyo hamjamiyati, umumbashariyat taraqqiyotiga

ulkan hissa qo'shgan mag'rur, jasur va dono, mashhur ayollar – To'maris,

Bibixonim, Nodirabegim, Uveysiylar nomlari nafaqat biz uchun, balki

ilg'or fikrli dunyo ahli uchun ham ahamiyatli ekanini hammamiz yaxshi

bilamiz. Ayol qadrini qanchalik yuqoriga ko'tarishga muyassar bo'lsak,

milliy g'ururimiz, ma'naviyat va madaniyatimiz yanada yuksalishi, oilalarimiz barqarorligi ta'minlanishi, halol va pok, fidoyi, vatanparvar,

jamiyatga foyda keltiruvchi, millatimizni butun jahon miqyosida ko'z-ko'z qildiruvchi farzandlarimiz soni kundan kunga ko'paya borishi tabiiy

holdir. Zero, har tomonlama faol va oqila, dono, izlanuvchan, zamonaviy

ayol mehnatidan, salohiyatidan nafaqat uning oilasi, balki butun jamiyat

manfaatdor bo'lishi chin haqiqatdir. Biz qurayotgan jamiyatning og'ir yukini dadil ko'tarib, uning poydevorini mustahkamlab turadigan asosiy kuch jamiyatimizdagi har bir oila, har bir inson, har bir fuqaro, shu jumladan, xotin-qizlar ekanligini unutmasligimiz kerak.

Xulosalar. Yuqorida keltirilgan ayrim tahlillarni inobatga olib bir qancha xulosalarga kelish mumkin. Aytaylik, xotin-qizlar bandligi va ularni ish bilan ta'minlashning birdan-bir yechimi davlat korxona yoki tashkilotlari bo'lmagan, balki hududlarning iqtisodiy imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda turli oilaviy biznes va xizmatlar sohaslarini tashkil etuvchi xo'jaliklarning o'zlari ham bo'lishi mumkin. Qolaversa, bunday faoliyatlar orqali jamiyat a'zolari o'zlarining biron sohadagi qiziqishlarini, masalan, hunarmandchilik, to'quvchilik, pazandalik, qo'l mehnati mahsulotlari tayyorlash va boshqa faoliyatlarni butun bir iqtisodiyot darajasiga ko'tarish imkoniyatiga egadir. Qishloq ayollarining ijtimoiy va iqtisodiy mavqeyini yaxshilash uchun yangi ish joylarini tashkil etish chora-tadbirlarini takomillashtirish zarur. Shu orqali qishloq ayollarini ish bilan ta'minlash, ularning daromadini ko'paytirish,

kasbiy tayyorgarlik darajasini oshirish, ya'ni mehnat bozorida to'liqraqobatbardosh kadrlarga aylantirish imkoniyatlari kengayadi.

REFERENCES

1. Behbudiy M. Hifzi sihati oila // Oyina, 1914. № № 47-52. 1915. № 1; Ayniy S. Musulmonlar hayoti // Turkiston viloyati gazet, 1906-yil 16, 19 iyul.
2. Fitrat A. Oila yoki oila boshqarish tartiblari. Toshkent: Ma'naviyat. 1998.
3. Abdulla Avloniy. Tanlangan asarlar. 2 jildlik. 1-jild. Toshkent: Ma'naviyat. 2020.
4. Xotin-qizlar bandligini ta'minlashning qulay va samarali yechimlari <https://yuz.uz/uz/news/mehnat-bozorida-xotin-qizlarning-orni>
5. O'zbekiston Respublikasida urbanizatsiya holati viloyatlar kesimida <https://cityeconomy.uz/uz/news/iqtsod-yangiliklari/ozbekiston-respublikasidaurbanizatsiya-holati-viloyatlar-kesimida>
6. Социология молодежи: учебное пособие. / Под ред. проф. Волкова Ю.Г. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2001, – С. 323